

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. Силвия Борисова Димитрова, д.оз.н.

Факултет по обществено здравеопазване

Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов”- Варна

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

Област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт

Професионално направление: 7.4 Обществено здраве

Специалност „Управление на здравните грижи ”

Тема: Съвременни подходи в грижите за пациенти с ранни реакции при лъчелечение

Автор: Калина Стоянова Катранджиева

Форма на обучение: самостоятелна форма

Научен ръководител: доц. Катя Генова Егурузе, д.оз.

Настоящата рецензия е изготвена съгласно Закона за развитие на Академичния състав в Република България (ЗРАС), Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ) и Правилник за развитието на академичния състав в Медицинския университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна.

Научното жури по процедура за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ е определено със Заповед № Р-109-118/15.02.2023г. на Ректора на Медицински университет – Варна.

1. Данни за процедурата

Със заповед на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна № Р-109-69 от 01.02.2019г. Калина Стоянова Катранджиева е зачислена като докторант в самостоятелна форма на обучение в докторска програма по „Управление на здравните грижи “. Представен е протокол за успешно положен докторантски изпит. На основание решение на катедрен съвет на катедрата по Здравни грижи, относно готовността за защита и предложение за Научно жури, Калина Катранджиева е отчислена с право на защита, съгласно Заповед на Ректора на МУ-Варна № Р-109-118 от 15.02.2023г.

Във връзка с процедурата е представен комплект от материали, включващ изискваните документи:

- дисертационен труд
- автореферат
- декларации за оригиналност, за достоверност на представените документи за защита
- копия на научни публикации
- авторска справка за съответствие с минималните национални изисквания
- автобиография, протоколи, заповеди и др.

Представеният комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с процедура за придобиване на ОНС „Доктор“ и Правилник за развитието на академичния състав в Медицинския университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна.

2. Кратки биографични данни на докторанта

Калина Стоянова Катранджиева завършва ИПЗКССО „Д-р Н. Николаев“ – Варна, специалност „Медицинска сестра – общ профил“ през 1988г., а по-късно, полувисше образование по същата специалност, в Медицински колеж – Варна (1995). Дипломира се последователно по бакалавърска и магистърска програма, съответно „Психология“ и „Приложна психология“, във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“. През 2010 година придобива ОКС „магистър“ по специалност „Управление на здравните грижи“ в Медицински университет – Варна.

Професионалната реализация и опит на Калина Катранджиева започва през 1988 година като медицинска сестра в УМБАЛ „Света Марина“ - Варна. В периода 1988 - 2015 година работи в Клиника по кардиология с ИКО, а по-късно в Клиника по нуклеарна медицина и Клиника по лъчелечение, където към момента е старша медицинска сестра.

Притежава повече от 6 години преподавателски опит. Участва в обучението на студенти по специалност „Медицинска сестра“ като провежда часове по практически упражнения и учебна практика. Има участия в национални и международни научни прояви. Притежава езикова квалификация по руски и английски език, както и умения за работа в екип.

Калина Катранджиева има научни и изследователски интереси в областта на мениджмънта и управлението на онкологичните сестрински грижи.

Във връзка с дисертационния труд докторантът представя 3 публикации в специализирани издания. Публикациите адекватно отразяват постановки от дисертационното изследване.

3. Описателна характеристика на дисертационния труд

Представеният за рецензия дисертационен труд, разработен от Калина Стоянова Катранджиева е в обем от 158 страници, от които: Заглавна страница - 1 страница (стр. 1); Съдържание – 2 страници (стр. 2-3); Използвани съкращения – 1 страница (стр. 4); Въведение - 2 страници (стр. 5-6); Първа глава. Литературен обзор – 40 страници (стр. 7-46); Глава втора. Цел, задачи, методи и организация на проучването – 10 страници (стр.47-56); Глава трета. Резултати и обсъждане - 58 страници (стр.57-114); Заключение- 2 страници (стр.115-116); Изводи, приноси и препоръки – 3 страници (стр. 117-119); Библиография – 22 страници (стр. 120-141); Приложения – 17 страници (стр. 142- 158).

Текстът е онагледен с 46 фигури и 5 таблици. Приложенията са 5 и съдържат анкетна карта за проучване мнението на медицинските сестри, работещи в клиники/отделения по лъчелечение; въпросник за оценка на качеството на живот при пациенти с карцином на глава и шия и карцином на млечната жлеза, провеждащи лъчелечение; лист за проследяване на ранните лъчеви реакции; въпросник за провеждане на полуструктурирано интервю за проучване на мнението на експерти от специализирани центрове по лъчелечение; декларация за информирано съгласие.

4. Оценка на актуалността на темата

Темата на дисертационния труд „Съвременни подходи в грижите за пациенти с ранни реакции при лъчелечение“ е съвременна и дисертабилна. Проблемът за оценка на функционалното състояние и управление на ефективната грижа при пациенти, преминали лъчелечение е изключително важен в научен и практически аспект. Огромната тежест за обществото от страна на онкологичните заболявания налага търсене на нови пътища за справяне с проблемите на тези пациенти и разширяване на дейностите по минимизиране, контролиране и предотвратяване на реакциите, свързани с лъчелечение.

Грижата за пациентите със злокачествени заболявания е ключова в планирането и провеждането на лечението на пациентите. Докторантът е проучил медицинската и социална значимост на онкологичните заболявания, както и спецификата в оказване на адекватни и навременни сестринските грижи. Професионалната компетентност на Калина Катранджиева, позволява да оцени предизвикателствата пред управлението на здравните грижи за пациентите, с ранни реакции при лъчелечение. Оптималната сестринска подкрепа може да осигури на пациентите безопасност и доверие в успешното провеждане на лъчелечението, координиране на грижите, обучението и управлението на ранните реакции.

Формулирането на практически съвети за осигуряване на комфорта на пациентите с лъчелечение може да послужи като основа за разработване на правила за добра сестринска грижа и утвърждаване на модели за грижи в съвременната онкологична практика.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Литературният обзор е изчерпателен и добре структуриран. Представен в девет части:

- Лъчелечение – същност и развитие;
- Епидемиологична характеристика на карцином на млечна жлеза и карцином в областта на глава и шия;
- Ролята на лъчетерапията в лечението на карцином на млечна жлеза и карцином на глава и шия;
- Честота на ранните лъчеви реакции при пациенти провеждащи лъчелечение;
- Качество на живот при пациенти с онкологични заболявания, провеждащи лъчелечение;
- Добри практики в здравните грижи;
- Роля на медицинската сестра в провеждането на лъчелечение при онкологични заболявания;
- Съвременни подходи и мултидисциплинарна грижа за лечение и проследяване на пациентите с онкологични заболявания;
- Обобщение на литературния обзор.

Използваните литературни източници са достатъчни като брой, представляват научни публикации на български и чуждестранни изследователи, както и официални национални и международни законодателни, нормативни документи и анализи, добросъвестно цитирани от докторанта. Изложението е задълбочено, написано е с точен и разбираем език. Проучена е спецификата в сестринските грижи при онкологично болни пациенти. Проведено е проучване на ролята и участието на медицинските сестри при планиране, организиране и координиране на преките и непреки грижи при пациенти

провеждащи или преминали лъчелечение, както и готовността на близките за справяне с трудностите в периода на лечение. Направено е проучване и анализ на специфичните характеристики на ролята на медицинската сестра в провеждането на лъчелечение при онкологични заболявания.

Анализирани са нормативни документи, гарантиращи качеството на сестринските грижи. Демонстрирани са факти за добрата осведоменост на автора и неговия подход към поставените проблеми, които да отговорят на поставените задачи. Анализът на обзора показва, че авторът познава цялостно проблематиката и може да дискутира творчески и свободно цитираните данни и факти от литературата.

Цел, задачи, методи и организация на проучването. Целта на дисертационния труд е формулирана точно, ясно и обобщава основната стратегия на докторанта - да се проучат ранните лъчеви реакции при пациенти провеждащи лъчелечение и да се предложи модел на здравна грижа, гарантиращ повишаване качеството на живот на онкологично болните.

Съобразно поставената цел са формулирани 7 задачи, за чието изпълнение са използвани документален и социологически методи. Получените резултати са обработени, чрез статистическите методи – вариационен, дисперсионен, корелационен и сравнителни анализи, анализ за оценка на риска.

Проучванията са проведени в периода м. октомври 2021 г. – м. декември 2022 година в УМБАЛ – „Св. Марина – Варна, СБАЛОЗ „Д-р Марко А. Марков – Варна“, Комплексен онкологичен център – Бургас, Комплексен онкологичен център – Русе.

Формулирани са 3 *хипотези*, отправна точка в дисертационния труд с отчитане на етапа на индивидуализиране на сестринските грижи и поемането на нови, по-високи отговорности от медицинската сестра при осъществяване на грижи при пациенти с лъчелечение.

В тази част от дисертацията подробно и добросъвестно се описват организацията и провеждането на научното изследване. Проучено е мнението на три групи респонденти. За всяка от групите са определени критерии за включване/изключване в изследването. Обхвата на проучването включва медицински сестри, работещи в структури по лъчелечение в градовете Варна, Бургас и Русе (n=30); пациенти, провеждащи лъчелечение в Клиниката по лъчелечение на УМБАЛ „Св. Марина“ ЕАД – Варна (n=63); Лекарци, работещи в структури по лъчелечение в градовете Варна, Бургас и Русе (n= 15).

За постигане целта на проучването са използвани една анкетна карта, лист за проследяване и въпросник за оценка качеството на живот.

Документалният метод е използван за намиране на информация, относно лъчетерапията в лечението на онкологичните заболявания и организацията на здравните грижи при пациенти, с ранни реакции при лъчелечение. С цел организиране на информацията е изработен специален за проучването въпросник, чрез който е систематизирана необходимата информация.

Материалите и методите са представени към всяка задача, като са обосновани обективни методики, предоставящи възможност за получаване на реални и възпроизводими резултати. Методиките са подробно описани, така че да могат да бъдат осъществени и от други изследователи, а проучването е проведено съвместно и последователно структурирано и документирано. Представеният материал е достоверен,

убедителен и достатъчен за логично представените резултати и обобщени изводи. Използвани са съвременни статистически методи. Получените резултати са графично представяни, чрез различни фигури - обемни, секторни и стълбовидни диаграми.

Резултатите от собствените проучвания се представят в глава трета и са най-обширната част от дисертационния труд. Напълно обхващат поставените задачи и са коректно интерпретирани. Глава трета е разработена в съответствие с изследователските цели и задачи:

- Оценка и проследяване качеството на живот при пациенти с ранни лъчеви реакции;
- Готовност на медицинските сестри за участие в проследяване на ранните лъчеви реакции и необходимост от допълнителна квалификация;
- Мнение на експертите относно включване на медицинската сестра в мултидисциплинарният екип, оказващ грижа при пациенти с ранни лъчеви реакции;
- Разработен и апробиран е алгоритъм за оценка на ранните лъчеви реакции при пациенти на лъчелечение;
- Модел на сестринска грижа при пациенти с ранни лъчеви реакции.

Резултатите по първа задача, очертават лъчелечението като един от основните методи за лечение на пациенти със злокачествени заболявания. Съществен принос е проучването на епидемиологичната характеристика на карцином на млечна жлеза и карцином в областта на глава и шия. Вниманието се фокусира върху появата и овладяването на ранните лъчеви реакции по време на лечението.

В изпълнение на задача втора са представени проблемните области в проявата на страничните ефекти на лъчелечението. Докторантът умело характеризира кожните реакции като срещан нежелан ефект; извежда факторите, провокиращи поява на кожни реакции при провеждане на лъчелечение; планирането на грижа за кожата;

Резултатите по трета задача очертават връзката на качеството на живот с преживяемостта, взетите решенията за метода на лечение, както и оценката на пациентите и спазването на лечението. Разработеният алгоритъм за оценка и проследяване (наблюдение) на ранните лъчеви реакции повлиява благоприятно качеството на живот при пациенти провеждащи лъчелечение.

При оценката и проследяването на изследваните пациенти с карцином на млечна жлеза, се установява влияние на индивидуалните характеристики на пациента за развитието на кожната реакция. Анализът на основните етапи в провеждане на лечението показва необходимост от оценка на кожата - в началото, преди започване на лечението и минимум веднъж седмично. Умело е извършена оценката на ранните лъчеви реакции в две направления - оценка на симптомите и оценка на кожните и лигавичните реакции. Установена е силна зависимост между болката и вида на карцинома при изследваните пациенти.

За оценката на качеството на живот при пациентите с карцином на глава и шия и карцином на млечна жлеза, провеждащи лъчелечение са приложени въпросници FACT-N&N и FACT-B. Резултатите установяват отрицателно влияние на лъчелечението върху качеството на живот на пациентите. Връзката между болката и различните аспекти на качеството на живот корелира негативно с оценката на пациентите в различните области.

При изследваните лица с карцином на млечна жлеза се установява умерена зависимост, докато при пациентите с карцином на глава и шия се наблюдава силна зависимост.

Резултатите по четвърта и пета задача представят готовност за проследяване на ранните лъчеви реакции при управление на сестринските грижи. Професионалистите по здравни грижи, притежават знания и умения за оказване на грижи, но установената несигурност в планирането им, създава предпоставки за продължаващото обучение за формирането на допълнителна компетентност.

Проучени са формите за професионализация в областта на онкологичната практика. Докторантът установява положителна нагласа и готовност за прилагане на съвременните тенденции и иновативните практики в професионалната дейност. Болшинството от анкетираните медицински сестри имат положителна преценка за продължаващо обучение.

Установена е необходимост от екипна работа в проследяването на състоянието на пациентите, провеждащи лъчелечение. Резултатите, до които достига докторантът в проучването, подкрепят необходимост от прилагане на мултидисциплинарния подход в лечението и грижата за пациенти.

Интересен авторски подход откриваме при проучване мнението на анкетираните лица, относно възможността за участие на медицинската сестра в проследяването на пациенти провеждащи лъчелечение. Според проученото мнение това ще спомогне за персонализиране на здравните грижи в положителна посока.

На база обстойно проучен опит докторантът установява необходимост от специализацията за медицинската сестра в сферата на онкологията и лъчелечението.

В изпълнение на шеста задача на проучването и на база на резултатите от изпълнението на предходните задачи е разработен и апробиран алгоритъм за оценка на ранните лъчеви реакции при пациенти на лъчелечение.

С цел установяване на състоянието на пациента и качеството му на живот при провеждане на лечението са приложени специализиран въпросник за определяне качеството на живот и лист за проследяване на ранните лъчеви реакции (кожа и лигавица). Резултатите по шеста задача доказват необходимост от повишаване нивото на информираност на пациентите, преживели мозъчен инсулт и неговите близки. В тази насока са разработени и предложени практически съвети към пациенти с кожни и лигавични реакции.

Доказаната необходимост от промяна в организацията на грижи и подкрепата на пациенти с ранни лъчеви реакции извежда необходимостта от разработване и предложение на Модел на сестринска грижа при пациенти с ранни лъчеви реакции. Пациентите и техните близки, по време на болничния престой, синхронизирано с дейностите на мултидисциплинарния екип за лечение и грижа, биха спомогнали за възстановяване на самообслужването и независимостта в ежедневната дейност, подобряване на качеството на живот, снижаване на разходите на болния и неговото семейство.

Докторантът извежда ключовата роля на медицинската сестра от клиниката по лъчелечение в интердисциплинарния лъчетерапевтичен екип.

За да се гарантира осигуряване на пациент центрирана грижа при болни с ранни лъчеви реакции, фокусът е поставен върху всяка една от дейностите и грижите, които

медицинската сестра извършва като координатор, изпълнител на назначените дейности, наблюдение и проследяване на пациентите, взаимодействие в екипа.

На база установената необходимост от оценка на състоянието на пациента и прилагане на холистичен подход, докторантът предлага в Модела на сестринска грижа дейности, насочени към анализ на физическото и емоционалното състояние на болните с карцином на млечна жлеза и карцином в областта на глава и шия, обучение на пациента и неговото семейство, планиране на директна и поддържаща грижа.

С висока ангажираност Калина Катранджиева търси решение за пълноценното и в максимална степен връщане на благополучието на пациента, чрез предоставяне на практически съвети за пациенти, провеждащи лъчелечение.

Резултатите, до които достига докторантът в цялостното проучване, дават възможност да бъдат направени редица обобщения и изводи по всяка от поставените задачи.

Калина Катранджиева формулира 7 извода, свързани с проследяването на състоянието и грижите за пациенти с ранни лъчеви реакции. Въз основа на направените анализи и личен опит, докторантът прави препоръки за повишаване на професионалната компетентност на медицинските сестри, за оценка и проследяване на пациенти провеждащи лъчелечение, както и за активно сестринско участие в проследяването и оценката на ранните лъчеви реакции.

Препоръките са насочени към Медицинските университети в страната, към ръководителите на лечебни заведения и Българска асоциация на професионалистите по здравни грижи.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите са лично дело на Калина Катранджиева, резултат от нейната научна и практическа дейност. Приемам така формулираните приноси, отразяващи и същевременно максимално синтезиращи същността на представения за оценка дисертационен труд.

Приноси с теоретичен характер:

- За първи път в България е проведено проучване на ранните лъчеви реакции при пациенти с карцином на глава и шия и карцином на млечна жлеза с участието на медицинските сестри;
- Изведена е ролята и приносът на медицинските сестри в оценката и проследяването на ранните лъчеви реакции при пациенти с карцином на глава и шия и карцином на млечна жлеза;
- Доказана е необходимостта от допълнителна квалификация на медицинските сестри, във връзка с активното им участие при проследяването и оценката на пациенти, провеждащи лъчелечение;
- Теоретично са обосновани и предложени Алгоритъм и Модел на сестринска грижа за оценка и проследяване на ранните лъчеви реакции при пациенти провеждащи лъчелечение.

Приноси с практико-приложен характер:

- Разработен и предложен е Лист за оценка и проследяване на ранни лъчеви реакции на кожата и лигавицата от медицинската сестра, с цел подобряване на ефективността на лечебния процес;
- Разработен е Модел на сестринска грижа при пациенти с ранни лъчеви реакции с точни и ясни насоки за поведение и дейности;
- Внедрен е Въпросник за оценка на качеството на живот на пациенти провеждащи лъчелечение от медицинската сестра, въз основа на който се създава индивидуален подход към грижата за пациента.

7. Автореферат и публикации по дисертационния труд

Авторефератът отговаря на изискванията и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията. Разработен е в обем от 70 страници, илюстриран с фигури и таблици. Правилно структуриран, написан с ясен и точен език отразява в пълнота разработената проблематика и изводи.

Във връзка с дисертационния труд докторантът Калина Катранджиева представя 3 публикации, в които е водещ автор и съавтор. Публикациите са отпечатани в специализирани издания – списание „Управление и образование“, списание „Здравни грижи“, списание „Варненски медицински форум“.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

С оглед популяризиране на резултатите от изследването си позволявам да препоръчам на докторанта да разшири обзора на литературата по проблема за добрата сестринска грижа с български автори като разработи и представи, пред по-широка аудитория, Протокол за грижа при пациенти с ранни лъчеви реакции. При евентуалното публикуване на проучването, трудът може да бъде обогатен и с анализ на резултати от проучено мнение сред експерти в областта на сестринството.

Дисертационният труд ще спечели, ако бъде структуриран още по-добре (в отделна глава да се представят практическите съвети към пациенти, както и в отделна глава - изводи, приноси и препоръки).

Резултатите от изследването могат да намерят приложение в практическата дейност на медицинската сестра в клиниките по лъчелечение, както и за разработване на научноизследователски проекти на докторанти, студенти и преподаватели.

9. Заключение

Представеният от Калина Стоянова Катранджиева дисертационен труд на тема „Съвременни подходи в грижите за пациенти с ранни реакции при лъчелечение“ за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ е разработен на актуална тема, добре поставен и изпълнен като научно изследване, има приноси с познавателен и методически характер. Съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос и отговарят на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за развитието на академичния състав в Медицинския университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна.

Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на изискванията на ЗРАСРБ. Написан на коректен научен език, труда показва задълбочени

теоретични знания и практически умения на докторанта по специалността, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Целта и задачите са ясно формулирани и разработени. Проучването и научните съждения са коректни, базирани на статистическите доказателствата. Направени са съществени приноси и изводи за практиката.

Поради това считам, че дисертационния труд отговаря на всички изисквания за придобиване на образователна и научна степен “Доктор” по специалност Управление на здравните грижи, професионално направление 7.4 Обществено здраве в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт и давам положителна оценка, като убедено предлагам на Научното жури положителен вот за присъждането на ОНС “Доктор” на Калина Стоянова Катранджиева

05.04.2023г.

Варна

Изготвил рецензията:

проф. Силвия Борисова Димитрова, д.оз.н.